

הגדה של פסח: לימוד חוויתי
 הרב מואיז נבון

שמות פרק יג - (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בְחָזֶק יָד הוֹצִיא יְקֹנֶךָ אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ: ... (ח) **והגדת לבנך** בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה יְקֹנֶךָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה א
מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר + שמות י"ג+ **זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים** כמו שנאמר + שמות כ"ו+ זכור את יום השבת, ומנין שבליל חמשה עשר תלמוד לומר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה" בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ...

מכילתא [מתוך תורה תמימה שמות פרק יג פסוק ח]
 (ח) **והגדת לבנך** - יכול מראש חודש, ת"ל ביום ההוא, אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום, ת"ל **בעבור זה** לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך על שולחנך [מכילתא]:

תורה תמימה הערות שמות פרק יג הערה כט
 ... והלשון זה מורה כ"פ על ההוראה באצבע על אותו הדבר, ... וגם הכא דכתיב "בעבור זה" צריך להראות באצבע על מצה ומרור, וממילא מבואר שצריך להגיד כן בשעה ששייכה ההוראה והיינו בליל פסח....

רש"י שמות פרק יג פסוק (ח) בעבור זה - בעבור שאקיים מצותיו, כגון פסח מצה ומרור הללו:

פסחים קטז א-ב [משנה י:ה]
 משנה. רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ואלו הן: פסח, מצה, ומרור. פסח - על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, [שנאמר + שמות יב+ ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו'], מצה - על שום שנגאלו אבותינו ממצרים, [שנאמר + שמות יב+ ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו'], מרור - על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר [+ שמות א+ וימררו את חייהם וגו'].

רמב"ם חו"מ ז הלכה ה
 כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר לא יצא ידי חובתו ואלו הן, פסח מצה ומרור, פסח על שם שפסח המקום ב"ה על בתי אבותינו במצרים שנאמר + שמות י"ב+ ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו', מרורים על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, מצה על שם שנגאלו, **ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה.**

דברים פרק טז - (ג) לֹא תֹאכַל עִלְיוֹ חֶמֶץ שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל עִלְיוֹ מִצּוֹת לַחֵם עֲנִי כִּי בְּחַפְזוֹן יֵצְאֶת מִצְרָיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יְצִאתְךָ מִמִּצְרָיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
רש"י דברים פרק טז פסוק ג
למען תזכור - על ידי אכילת הפסח והמצה - את יום צאתך:

R. Soloveitchik, Hagada "An Exalted Evening", p.93

Eating the paschal sacrifice, mazzah, and marror constitutes a double mitzvah. The mitzvat akhilah, physically consuming these items, is, per se, a religious performance, a maaseh kiyum mitzvah. But eating the Pesah, mazzah, and maror is also the instrument or medium of sipur Yetziat Mizrayim, telling the story of the Exodus. We narrate the story not only through speech but through eating as well.

חידושי מהרי"ח (משנה פסחים י:ה) [יואל חסיד, נ.1802]
 נלמד מזה דג' דברים אלו הם ג"כ ממצות סיפור יציאת מצרים. ואולי י"ל בזה קושיית הראשונים: אמאי אין מברכין על מצוות סיפור יציאת מצרים? כיון דמצה ומרור הוא מהעיקר שבמצוה זו עד שמעב אמירתם, וא"כ אפשר שיוצא בברכה שמברך על אכילת מצה ומרור ...

פסחים קטז ב: [משנה י:ה]
 בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר + שמות יג+ והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.

רמב"ם חו"מ ז
 הלכה ו) בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר + דברים ו'+ ואותנו הוציא משם וגו', ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה + דברים ה'+ וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית.
 הלכה ז) **לפיכך** כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות, וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין, אין פוחתין מהם, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו מארבעה כוסות, שיעור כל כוס מהן רביעית.

Barry Chazan, Professor Of Education, Hebrew University

... experience is central to the individual's Jewish development. The notion of experience in education derives from the idea that participating in an event or a moment through the senses [e.g., eating] and the body enables one to understand a concept, fact or belief in a direct and unmediated way. Experience in education refers to learning that happens through participation in events or through other direct action, or by direct observation or hearing. John Dewey [explained that]... experiencing is rooted in the interaction [e.g., asking questions] of the idea or event with the person's life and with a continuum of ideas that enables the experience to contribute to ongoing personal growth.

... החוויה היא מרכזית להתפתחות היהודית של האדם. תפיסת החוויה בחינוך נובעת מהרעיון שהשתתפות באירוע או ברגע דרך החושים [כדג: אכילה] והגוף מאפשרת להבין מושג, עובדה או אמונה באופן ישיר ובלתי אמצעי. חוויה בחינוך מתייחסת ללמידה שקורה באמצעות השתתפות באירועים או באמצעות פעולה ישירה אחרת, או על ידי התבוננות או שמיעה ישירה. גיון דיווי [הסביר כי] ... החוויה נעוצה באינטראקציה [כדג: לשואל שאלות] של הרעיון או האירוע עם חיי האדם ועם רצף רעיונות ומאפשר לחוויה לתרום לצמיחה אישית מתמשכת.

Joseph Reimer, Director, Institute for Informal Jewish Education, Brandeis U.

Experience counts for little without narration and interpretation. I can actively witness a breathtaking sunset and appreciate its striking beauty. But if I then go home, say nothing about what I saw and turn on my television, I am likely to lose access to my experience. What keeps an experience alive is our fumbling attempt to capture that experience in some narration. We turn to our partners and share what we saw. We talk about it to someone who was not there. We record it in a journal or letter. In some way what happened has to be turned into a narrative (even as told to oneself in thought) to remain with us. Otherwise that sunset will merge with many other sights and lose its distinctive place in my memory.

חוויה שווה מעט ללא תיאור ופרשנות. אני יכול לחזות באופן פעיל בשקיעה עוצרת נשימה ולהעריך את יופייה המדהימה. אבל אם אחרי כן אלך הביתה ולא אומר דבר על מה שראיתי אלא אדליק את הטלוויזיה שלי, אני עלול לאבד גישה לחוויה שלי. מה שמחזיק חוויה בחיים הוא הניסיון המגשש שלנו לתפוס את החוויה בתיאור כלשהוא. אנו פונים לשותפים שלנו ומשתפים את מה שראינו. אנחנו מדברים על זה עם מישהו שלא היה שם. אנו רושמים זאת ביומן או במכתב. באופן כלשהו צריך להפוך את מה שקרה לנרטיב (אפילו כפי שנאמר לעצמו במחשבה) על מנת שהוא יישאר איתנו. אחרת, אותה שקיעה תתמוזג עם מראות רבים אחרים ותאבד את מקומה המיוחד בזכרוני.

Every narration is also an interpretation. If I tell my friend that I just saw the most beautiful sunset, I have added the description "most beautiful" to what I saw. But that addition is part of my experience. For my experience is not what I saw, but how I interpret what I saw. If I tell my friend that I just read a most gripping novel, I hope he will ask me about the novel. If he does, I am more likely to describe my experience of reading the novel rather than a more objective review of the novel. For we love sharing our experience with all the interpretative trappings. It is the interpretations that make this event our personal experience. Without that interpretation, the experience is not quite ours.

כל תיאור הוא גם פרשנות. אם אני אומר לחבר שלי שראיתי את השקיעה הכי יפה, הוספתי את התיאור "הכי יפה" למה שראיתי. אבל התוספת הזו היא חלק מהחוויה שלי. כי החוויה שלי היא לא מה שראיתי, אלא איך אני מפרש את מה שראיתי. אם אני אומר לחבר שלי שאני קראתי רומן מרתק ביותר, אני מקווה שהוא ישאל אותי על הרומן. אם הוא כן שואל, אני נוטה יותר לתאר את חווייתי בקריאת הרומן ולא סקירה אובייקטיבית יותר של הרומן. כי אנחנו אוהבים לחלוק את החוויה שלנו עם כל הלהיטים הפרשניים. הפרשנויות הן מה שהופכות את האירוע הזה לחוויה אישית שלנו. ללא פרשנות, החוויה היא לא לגמרי שלנו.

ר' עובדיה מברטנורא מסכת פסחים פרק י משנה ה

כל שלא אמר ג' דברים אלו - שלא פירש טעמן של שלשה דברים הללו :

הגדה של פסח

ואפילו כלנו חכמים, כלנו גבונים, כלנו זקנים, כלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. **וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.**

פסחים קטו:א

דתניא: אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן, שנאמר +במדבר ט+ על מצות ומררים יאכלהו. אמר רבי יוחנן: חולקין עליו חביריו על הלל. דתניא: יכול יהא כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן - תלמוד לומר על מצות ומררים יאכלהו - אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו... השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן - מברך על אכילת מצה ואכיל, והדר מברך על אכילת מרור ואכיל, והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה, זכר למקדש כהלל.

הגדה של פסח

פֶּסַח שְׁהִיּוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמַן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיָּם, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׁפֶסֶח הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֵאֲמַר: וְאִמְרַתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לִי, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל, וַיִּקְדֵּ הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ. **מִצָּה** זוֹ שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׁלֵא הִסְפִּיק בְּצַקִּים שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שְׁנִגְלַה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגַאֲלָם, שְׁנֵאֲמַר: וַיֹּאפֹּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגֹת מִצּוֹת, כִּי לֹא חֲמֵץ, כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמֶה, וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם. **מְרוֹר** זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׁמֵרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֵאֲמַר: וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עַבְדָּה בְּשִׂדָּה אֶת כָּל עַבְדֹתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרָה.

Mois Navon: Perhaps a message of the sandwich is a symbol of the human condition, a complicated combination of primary elements. That life is filled with **MAROR**, difficulties, crisis, meaninglessness (parech). But is also filled with opportunity that we must be ready for – we bake our bread, we take an active role in preparing for redemption, which will come sooner than we can finish making the bread - **MATZA**. Lastly, and most importantly, the korban **PESAH**, which teaches that within the mix is the watchful eye of the Creator who effects miraculous change and, even if we are undeserving, brings redemption. BBY.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כח עמוד ב

שמות (יב:מח) "וכל ערל לא יאכל בו" - בו [בקרבתן פסח] הוא אינו אוכל, אבל אוכל הוא במצה ובמרור.

ספר החינוך מצוה יג

שלא נאכיל מן הפסח לישראל משומד ... משרשי מצוה זו, מה שכתוב בשחיטתו, לזכר ניסי מצרים, ועל כן ראוי שלא יאכל בו משומד, אחר שאנו עושין אותו ולאזכרון שבאנו באותו הזמן לחסות תחת כנפי השכינה ונכנסנו בברית התורה והאמונה, אין ראוי שנאכיל ממנו למי שהוא הפך מזה שיצא מן הכלל וכפר באמונה.

ספר החינוך הערת המחבר

ועתה אם יטעון עלינו מסית אשר לבבו פונה מעם ה' אלהינו, ויאמר, מה לך איש יהודי וקבלתך, ומה לך לשאול אביך וזקניך, חקור ודרוש בדעתך הטוב והעמק סברותיך, פקח עיניך וראה מה בעולמך, תנועת הגלגל וארבע יסודות שבאדמה, בהם תראה ותבין תעלומות חכמה, ובשכלך חקור ותלמוד האחד איך יחד. נשיב אליו כי מצד חקירתנו לא נוכל להשיג לעולם בדבר אלהים כלום, כי גם בענייני העולם השפל לא יכלו כל חכמי הטבע לבוא עד תכליתם, כי מי יגלה בחכמת המחקר סגולת העשבים והפירות וסגולת אבנים טובות ויקרות וסיבת תנועת הברזל באבן תחתיות, כי שם עמדו מתמיהים כל חכמי הטבע וכל אנשי תבונות. אף כי נאמר להבין מהם חכמות נכבדות ודעת אלהים נמצא, חלילה לנו חלילה לבוא אחרי המלך בגבהינו, ולהרים יד ולחשוב מחשבות במה שלמעלה ממחשבותינו ואין צורך אלינו. כי הנה אבותינו זכרונם לברכה המה סדרו שלחן לפנינו, הם העמיקו שאלה ובאו אל תכלית הידיעה האמיתית, והשיגו לדעת כי ידבר אלהים את האדם וחי [דברים ה', כ"א]. ומה לנו אחרי זאת לחקור ולחטט אחר דבריהם האמת אתם, רק לשתות בצמא את דבריהם ככתבם וכלשונם. והמשל בזה, מי שהעידו לו אלף אלפי אנשים שלא לשתות מימי נחל אחד, לפי שראו אותם המים ממיתים שותיו, וניסו דבר זה אלף פעמים בזמנים שונים ובאישים מוחלקים בארצות, ואמר אליו חכם אחד רופא מובהק, אל תאמן לכולם כי אני מודיעך מצד חכמה שאין אותם המים ראויים להמית, לפי שהם זכים וקלים והעפר שעוברים עליו טוב, שמהם כנפשך שבעך, הטוב לזה להניח עדות הכל המפורסם, ולעשות כדבר החכם, באמת לא טוב הדבר, ואיש משכיל לא ישמע אליו, וכדבריו לא יעשה. הוא הדבר אשר הקדמנו, כי אמתת ענייני העולם נודעת מפי ריבוי בני אדם המעידים על אותה אמת יותר מן המכריחים דבריהם מצד שכלם וחקירתם, כי בהיות האדם חסר השלמות אין שכלו משיג אל תכלית הדברים. ועל כן הדרך הנבחר לאדם לעשות ככל דברי התורה המקובלת מן העידים הנאמנים אשר נתן אדון החכמה לבני אדם, ובה נכלל כל דעת יקר וכל חכמה מפוארה.

The Rav explained that according to the Rambam, that the fourth cup requires Meziga, the Mitzva of Vehigadta Lvincha extends to the future redemption as well as the exodus from Egypt. We are teaching our children that just like Hashem took us out of Egypt, he will take us out of Galus and redeem us again in the near future.
<http://www.tzemachdovid.org/chagim/haggadah2.html>

There are spiritual reasons which compel me to feel alarmed when hearing the terms "customs" and "ceremonies." What is the worth of celebrating the Seder on Pesah if it is nothing but a ceremony? An annual re-enactment of quaint antiquities? Ceremonies end in boredom, and boredom is the great enemy of the spirit. A religious act is something in which the soul must be able to participate; out of which inner devotion, *kavanah*, must evolve.

The Wisdom of Heschel, p.232.